

KRITICKÝ POHĽAD NA EKONOMICKÝ SYSTÉM EÚ

**(Príčiny ekonomického zaostávania krajín EÚ a
alternatívy jej budúceho vývoja)**

Pracovné podklady k prednáške (zhrnutie)

Peter GONDA*

* Peter Gonda, Ph.D. (petergonda@institute.sk), ekonomický analytik Konzervatívneho inštitútu M. R. Štefánika (www.konzervativizmus.sk).

1. Zaostávanie subjektov väčšiny krajín EÚ (okrem Luxemburska a Írska) v ekonomickej výkonnosti, konkurenčnej schopnosti a technologickej vyspelosti za USA a inými, ekon. dynamicky sa vyvíjajúcimi, krajinami pretrvávajú a/alebo sa prehľbuje.

Príklady:

- nižší reálny ekonomický rast medzi r. 1992 až 2002 vo Francúzsku, Švédsku a Nemecku (1,3%) ako napríklad v USA (3,2%) a na Novom Zélande (3,7%)
- klesajúci pomer HDP na 1 obyvateľa vo Francúzsku, Švédsku a Nemecku k USA (napríklad HDP na 1 obyvateľa vo Švédsku k USA sa znížil z 90,5% v r. 1975 na cca 75% v r. 2002)
- HDP na 1 obyvateľa v EÚ v priemere a napríklad tiež HDP na 1 obyvateľa vo Francúzsku je nižší ako ekonomická výkonnosť 46 z 50-tich štátov USA.¹

2. Dôsledky ekonomického zaostávania (uvedeného v bode 1) sú o. i.:

- vysoká nezamestnanosť, najmä dlhodobá (výrazne vyššia ako napríklad v USA a na Novom Zélande)
- nižšie príjmy a majetkové pomery, tým aj životná úroveň v EÚ (v priemere) ako v USA

Príklady

- priemerná chudobná domácnosť v USA obýva viac obytnej plochy ako domácnosť s priemerným príjmom v EÚ, vrátane vo Švédsku, Nemecku a Francúzsku);²
- priemerný Švéd chudobnejší ako priemerný chudobný v USA.³

3. Príčiny ekonomického zaostávania Európy⁴

Odkláňaním sa od tradičných princípov, ktoré boli zdrojom (nielen ekonomického) bohatstva časti Európy v minulosti (konkurencia, osobná sloboda a zodpovednosť a vlastnícke práva) a od základných slobôd európskej integrácie sa prehľbujú dnešné ekonomické problémy viacerých krajín EÚ (vrátane nedostatočnej motivácie k podnikaniu a nízkej pružnosti pracovnej sily). Príčiny toho sú prijaté kroky v minulosti (na úrovniach štátov) a v prebiehajúcom procese európskej (ekonomickej) integrácie.

Príčiny ekonomických problémov v EÚ, súvisiacich s európskou integráciou (hlavné deformácie ekonomického systému EÚ), vyplývajú z presunu systémových deformácií z národných úrovní na nadnárodnú a zhora (centrálne) uskutočňovaného zjednocovania (harmonizovania) podmienok v Únii.

3.1 Presúvanie systémových deformácií z národných úrovní na nadnárodnú

- dotácie do poľnohospodárstva (cca 50% rozpočtu EÚ) – s dopadom na nižšiu efektivitu farmárov, na vytváranie prebytkov a vyšších cien ich produktov;

¹ BERGSTROM – GIDEHAG, 2004

² BERGSTROM – GIDEHAG, 2004

³ BERGSTROM – GIDEHAG, 2004

⁴ Pojem „Európa“ je v uvedenom kontexte spomenutý iba kvôli zjednodušeniu textu. Myslia sa ním obyvatelia žijúci v tomto priestore, a to v krajinách EÚ.

- dotácie do regiónov s cieľom znižovania rozdielov (v praxi však nedosahovaného);
- regulácie a iné obmedzenia na jednotlivých trhoch, resp. segmentoch ekonomiky.

Príklady:

- kvóty a minimálne ceny v poľnohospodárstve (napr. cukor),
- regulácie a obmedzenia na trhoch práce (obmedzenia voľného pohybu osôb pre nové členské krajiny, obmedzenia týkajúce sa prac. času a iné)
- regulácie obchodu v Únii – napríklad obmedzenia predaja (banánov, broskýň, uhoriek, rajčín, cigariet a pod.)
- regulácie a obmedzenia obchodovania s krajinami mimo EÚ (vrátane ciel a kvót)
- univerzálne garantované sociálne práva, zavádzanie pseudo-princípov „sociálna kohézia“, „sociálna inklúzia“, či „antidiskriminácia“ (napríklad v zamestnávateľsko - zamestnaneckých vzťahoch) do európskych a spätne aj do národných noriem.

3.2 Z centra uskutočňované harmonizovanie podmienok v Únii

- povinné dodržiavanie technických, ekologických, bezpečnostných, pracovných noriem;
- spoločná mena a Ekonomická a menová únia (EMU), zväzujúca ekonomiky v nej nielen jednou menou a jedným kurzom, ale aj rovnakou menovou politikou a Paktom rastu a stability (ktorý sa nedodržiava)
- minimálne sociálne štandardy a minimálne sadzby daní (napr. DPH a spotrebné dane).

Uskutočňuje sa to s cieľom vytvárania konkurenčných podmienok v rámci spoločného trhu. Má to však opačný efekt: spriemerovanie, obmedzovanie hospodárskej súťaže a obmedzovanie presúvania sa za lepšími podmienkami, tým znižovanie rastu ekonomickej výkonnosti a životnej úrovne obyvateľov Únie. Zabúda sa, že znakom konkurencie je diverzifikácia, nie harmonizácia. Slovom Pascala Salina možno uviesť, že „...konkurencia je možná a žiaduca práve vtedy, ak sú ľudia odlišní a žijú v odlišných podmienkach... a napríklad k daňovej harmonizácii, že“...z hľadiska ekonomickej teórie a reálneho sveta neexistuje žiadny dôvod na harmonizáciu DPH, daní z príjmov. Občania buď sťahovaním alebo presúvaním svojich úspor by mali rozhodnúť, v akom daňovom prostredí a v akom prostredí verejných výdavkov chcú žiť.“⁵

Potvrďuje sa, že hlavný (nielen ekonomický) problém európskej integrácie je sociálno-inžinierska snaha z centra vytvárať podmienky pre čo najmenej rozdielov v Únii a jej reálne smerovanie k politickej centralizácii.

4. Alternatívy budúceho vývoja v EÚ

Najrizikovejší a zároveň aj najpravdepodobnejší variant vývoja (alternatíva 1) v EÚ je jej smerovanie k silnejšej politickej centralizácii, teda k euro-štátu.

4.1 Alternatíva 1 – politickou centralizáciou Únie k euro-štátu

⁵ SALIN, 2003.

Základný stavebný kameň (nástroj) na vytvorenie euro-štátu už je postavený – euro ako spoločná mena a EMU ako spoločná menová únia.

Ďalším schodom je harmonizovanie ostatných ekonomických podmienok, vrátane daňovej a sociálnej oblasti. Rovnaké daňové a sociálne systémy v Únii by znamenali koniec súťaže vlád v ich snahách o znižovanie daní. To by pre Slovensko znamenalo aj vyššie dane a finančne náročnejšie sociálne štandardy, v najhoršom variante podľa vzoru Nemecka, Francúzska, či Švédska. Dôsledkom by boli značné náklady pre ekonomické subjekty v SR (podstatne vyššie ako v pôvodných štátoch EÚ).

Ostatným schodom na ceste k európskej politickej únii a euro-štátu je spoločná ústava, a to v akejkoľvek podobe. Ak by sa však nakoniec prijal jej aktuálny návrh, znamenalo by nielen prehĺbenie politickej centralizácie a harmonizácie, ale tiež prehĺbenie regulácií a sociálnych práv (sociálnych vymožeností). Európska sociálna únia s takýmto modelom je nielen podľa hlavného ekonóma ECB Otmara Issinga „...v rozpore s požiadavkami na fungovanie menovej únie. Požiadavky sociálnej únie smerujú k reguláciám na trhu práce, zatiaľ čo menová únia vyžaduje opak: oveľa väčšiu pružnosť na trhu práce.“

Výsledkom by tak mohlo byť postupné dopĺňanie EMU o európsku rozpočtovú a sociálnu úniu, o euroústavu až k vytvoreniu spoločného štátu s jednou euro-federálnou vládou. Prehľbovaná centralizácia spolu so zvyšovaním regulácie trhu, byrokratizáciou, zhora uskutočňovanou harmonizáciou a smerovaním k federalizácii únii bude pritom stále viac znamenať obmedzovanie konkurencie a osobnej zodpovednosti, tým viesť k spriemerovávaniu a brzdeniu produktivity ekonomických subjektov v EMU. Zvýšilo by to aj závislosť vývoja na Slovensku od eurozóny a spomalilo (resp. až zastavilo) približovanie Slovenska k ekonomickej výkonnosti a životnej úrovni v eurozóne.

4.2 Alternatíva 2 – status quo

Alternatívou k tomu (tiež však rizikovou) je udržiavanie dnešného stavu: kombinácia národných rozpočtových politík s nadnárodnou menovou politikou. To však motivuje vlády k prenášaní finančnej záťaže časti svojich programov na Európsku centrálnu banku (ECB). Vlády vedie k ich rozpočtovej nedisciplinovanosti a stále k vyšším deficitom až po (resp. nad) úroveň 3 % HDP. Nemajú motiváciu znižovať rozpočtové deficity, či dokonca smerovať k vyrovnanému hospodáreniu. Takéto "fiskálne čierne pasažierstvo", respektíve „morálny hazard rozpočtových politík“ sa v praxi prejavuje u stále viacerých vlád. Výsledkom je a čoraz viac bude nižšia ekonomickej výkonnosť, rast nedôvery a treníc medzi krajinami a následne vyššie náklady na udržiavanie funkčnosti menovej únie.

4.3 Alternatíva 3 – Zóna voľného obchodu

Pre približovanie sa k ekonomickej úrovni Západu však potrebujeme flexibilitu podmienok politík, úplnú pružnosť trhov (najmä trhu práce), výrazne nižšie dane a sociálne odvody. Nepotrebujeme centralizovanie politických rozhodovaní, viac rigidít, či harmonizovania. Naopak, brzdilo by to rast prosperity na Slovensku. Systémovou na otázku možnosti ekonomickej integrácie Európy v budúcnosti by

preto mohla byť zóna voľného obchodu bez bariér a regulácií a s rôznymi podmienkami a menami.

Literatúra

BERGSTROM, F. – GIDEHAG, R.: EU versus USA. Timbro. Stockholm, June 2004, www.timbro.com.

GONDA, P.: Euroústava proti (ekonomickému) pozdvihnutiu sa Európy. Prednáška na konferencii Konzervatívneho inštitútu M.R. Štefánika na konferencii "Prečo treba odmietnuť Európsku ústavu", konanej v Bratislave dňa 11. októbra 2004

GONDA, P.: Slovensko a eurozóna: prínosy a náklady. Prednáška na konferencii Konzervatívneho inštitútu M.R. Štefánika „Conservative Economic Quarterly Lecture Series“ v Bratislave, konanej dňa 15.6.2005.

GONDA, P.: Risks of (Continental) European Social Model for Slovakia. Prednáška na medzinárodnej konferencii City University a Konzervatívneho inštitútu M.R. Štefánika „The Economic and Political Context of central Europe – European Union Relations“ v Bratislave, konanej 14. júna 2005.

LEA, R.: The Essentials Guide to the European Union. Centre for Policy Studies. London, May 2004.

NORBERG, J.: Konec „Švédskeho modelu“, preklad B. Klápšte (www.libinst.cz).

SALIN, P.: Soukromné vlastníctví, konkurence a Evropská unie. Prednáška na Liberálnom institute. Praha, 9.10. 2003.

Zmluva o Ústave pre Európu, preklad materiálu Treaty establishing a Constitution for Europe z Konferencie zástupcov vlád členských štátov. Brusel, 6. august 2004.

www.cato.org

www.cepin.cz

www.euobserver.com

www.eunie.sk

www.europa.eu.int

www.euroustava.sk

www.heritage.org

www.konzervativizmus.sk

www.libinst.cz

www.oecd.org